

7. Кунашева М. Ч. Лингвокультурологический анализ терминов народной морали (на материале кабардинских пословиц и поговорок) : дис... канд. филол. наук: 10.02.01. Москва, 1995. 252 с.
8. Маркелова Е. В. Процессы концептуализации в пословицах. *Квантитативная лингвистика и семантика* : сб. науч. тр. Новосибирск, 2000. Вып. 2. С. 142–149.
9. Попова З. Д., Стернин И. А. Язык и национальная картина мира. Воронеж: Изд-во «Истоки», 2002. 318 с.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, старший викладач Юлдашева Л. П.

Гонда Л. Р.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ЕЛЕКТРОННИЙ СЛОВНИК ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ

Словникарство відіграє важливу роль у формуванні інтелектуальної та культурної спадщини будь-якого народу. На сучасному етапі розвитку суспільства є широкі можливості доступу до інформації з різних галузей знань, що було неможливим та складним ще два десятиліття тому. Використання комп'ютерних технологій спрощує і пришвидшує процес пошуку необхідної інформації. У вік динамічного розвитку комп'ютерних та інформаційних технологій перспективним стає електронне словникарство. Комп'ютеризація процесу укладання словника істотно розширює сфери наукових пошуків лексикографів: надає можливості для збереження необхідної інформації в цифровому вигляді на електронних носіях, розширення автоматизованого редагування словникових статей, створення лексикографічних праць нового типу. Мова зазнає постійних змін, відходять у небуття носії традиційної матеріальної та духовної культури народу, а тому створення словників сьогодні є надзвичайно актуальним, оскільки сприяє збереженню автентичного словникового складу діалектної мови для нащадків. Значної популярності набувають електронні словники, що мають суттєві переваги над друкованими версіями.

«В енциклопедії «Українська мова» електронним (автоматизованим) словником називають частину автоматизованої системи інтелектуального призначення із зібраними і певним чином упорядкованими найменуваннями понять у тій галузі знань, з якими працює або на які спирається ця автоматизована система. Найчастіше вони містять сукупність термінів і термінологічних словосполук, систематизованих та поданих таблицями, семантичними сітками або семантичними деревами. Електронні словники призначено для внутрішньомашинного пошуку необхідної і наявної у системі інформації та цілеспрямованих операцій над матеріалом баз даних, а також над матеріалом, пропонованим користувачем для опрацювання»[2, 10].

Електронні словники мають свої переваги: зберігання великого обсягу інформації завдяки наявним гіперпосиланням; швидкий пошук та можливість знайти потрібну лексему не лише за назвою словникової статті, а за всім обсягом словника, уникнення можливості непродуктивного пошуку; наявність мультимедійних елементів, зокрема аудіозаписи, відео, фото, анімаційні ілюстрації; доступність і зручність у використанні; економія часу та матеріальних ресурсів; можливість поповнення словника новими лексичними одиницями, не чекаючи чергового перевидання.

Досягненням сучасної електронної лексикографії є такі ресурси: система «Словники України» (<https://corp.ulif.org.ua/dictua/>), до якої належить орфоепічний, орфографічний, фразеологічний, синонімічний та антонімічний словники, «Словник української мови» (<http://www.sum.in.ua>), який є базою для сучасних тлумачних словників української мови. Горох (<https://goroh.pp.ua/>) – це публічна онлайн-бібліотека, де зібрано тлумачний, орфографічний, частотний, фразеологічний, етимологічний словники української мови, а також єдиний і відповідно найбільший словник транскрипцій у мережі, що містить більше 330 тисяч словникових статей. Публічний електронний словник СЛОВНИК.УКРЛІТ.ORG (<http://ukrlit.org/slovnyk>) є перехресною базою слів і словосполучень в українській мові та

словникових статей із понад 19 тисяч словників. Кожна словникова стаття має вихідні відомості: словник, том, сторінка, що дозволяє його використання в широких наукових колах. Зібрання різних словників розміщено на порталі [Mova.info](http://www.mova.info). (<http://www.mova.info>), метою якого є систематична довідково-інформаційна робота щодо української мови та літератури. Лінгвістичний портал має частотні словники, електронний словник мови Т. Г. Шевченка, словник іншомовних слів; відкритим словником є словник суржику, до якого зареєстровані користувачі можуть внести помилкові форми з контекстом, правильний варіант та категорію помилки.

Укладання діалектних словників має важливе значення для розвитку мовознавчої науки. Лексичний склад діалекту, у якому відбито світ реальних речей, явищ у взаємодії та історичному розвитку, зазнає в сучасному суспільстві значних змін, втрачає назви традиційного побуту, народних ремесел, занять, матеріальної та духовної культури, тому укладання тематичних словників лексики є одним з актуальних завдань діалектології.

Спробу укласти словник діалектної лексики народних ремесел, зафіксованої в говірці с. Гнилець Звенигородського району Черкаської області, було здійснено з використанням системи керування вмістом з відкритим кодом WordPress, що через простоту у встановленні та використанні широко застосовують для створення вебпроектів. В укладеному тематичному словнику, реєстр якого становлять назви, зафіксовані польовим методом у говірці с. Гнилець Звенигородського району Черкаської обл., представлено лексеми на позначення народних ремесел, виконавців різноманітних виробничих процесів, знарядь і результатів праці. Наведені реєстрові слова й ілюстративний матеріал до них репрезентують фонетичні, акцентуаційні та граматичні особливості досліджуваної говірки.

Електронний тематичний словник розміщено за адресою <http://dialect.zzz.com.ua/>. Ресурс має стартову сторінку для пошуку лексем за такими лексико-семантичними групами: гончарство, стельмаство, столярство, бондарство, ткацтво. Словникова стаття традиційно містить запис лексеми графічно з виділенням напівжирним шрифтом; запис слова фонетичною транскрипцією; елементи граматичної характеристики (закінчення родового відмінка однини, форми множини, рід); вказівку на різновид ремесла, опис семантичної структури лексеми; контекст-ілюстрацію слововживання лексеми. Наприклад: **Бабушник** *бабушник* -а, -и, ч., гонч., 'глиняна невисока посудина для сходження сформованого виробу з тіста, переважно книшів': *бабушник це та/ка че^uре^uн^uйана /миска / к^uлалі книш в ^uнейі / шоб с^uходив / йо/го вий^uмали і на ло^uпату не^uре^uве^uр^uтали / са^uдили в н^u іч //*; **Клепка** *клепка*, -и, -и, ж., стол., 'кожна з опуклих дощечок, із яких складається бочка, діжка': *д^u іж^uки / боч^uки ро^uбили з кле^uпок / та^uких досто^uчок //*; **Веретено** *ве^uре^uтено*, -а, -а, с., тк., 'ручне знаряддя для прядіння, що становить собою тонку паличку з видовженими загостреними кінцями і потовщенням посередині': *ве^uре^uтено / це та/ка ^uпалиц^uа з ^uдовгим ^uгострим к^uін ^uцем / а са^uма ос^uнова ^uтовшча / н^uр^uали на ве^uре^uтено //*.

З метою унаочнення предмета до більшості словникових статей додано фото.

Робота над словником має перспективи. Заплановано збільшення кількості лексико-семантичних груп лексем та наповнення ресурсу аудіозаписами, фото, відео, розроблення сторінок, які матимуть інформацію про населений пункт та інформантів.

Отже, швидкий розвиток комп'ютерних технологій зумовлює необхідність перенесення лексикографічних досліджень у віртуальну площину. Потреба у словниках різних типів зростає, складаючи конкуренцію традиційним виданням, оскільки цифрові ресурси є дешевшими за друковану продукцію, прискорюють пошук необхідної інформації, легкі та зручні у використанні. Комп'ютеризація та глибокі лінгвістичні дослідження визначають велике майбутнє української діалектної лексикографії.

Список використаної літератури:

1. Балог В. Сучасний стан української комп'ютерної лінгвістики. *Лексикографічний бюлетень (ІУМ)*. Вип. 11. К., 2005.
2. Дубічинський В. В. Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології : навч. Посібник. Харків, 2004.

3. Помирча С. В. Електронні словники з української мови як засіб формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. 2017. Т. 59, вип. 3. С. 103–113.
4. Широков В. А. Елементи лексикографії. К., 2005.

Науковий керівник: д. філолог. н., професор Мартинова Г. І.

Горбачик Ю. В.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ОДИНИЦЬ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

Прецедентні феномени як вагомі складники концептуальної системи, зміст яких добре відомий представникам етнокультурної спільноти, відіграють важливу роль у вербалізації значущих елементів буття та актуалізації культурної пам'яті. Вони посідають особливе місце в художній літературі, впливають на емоційне сприйняття твору реципієнтом та формують його картину світу. Читач має отримувати естетичну насолоду, усвідомлюючи наявність уживлених цитат та образів, пізнаючи знайомі мотиви, розуміючи інтертекстуальні зв'язки.

За О. А. Земською, прецедентні одиниці введені в незміненому (цитатія) й у трансформованому форматі (квазіцитатія), оскільки вони добре відомі широкому колу осіб, мають властивість повторюватися в різних текстах [2, с. 157]. Більшою експресивністю наділені прецедентні одиниці трансформованого типу.

У сучасній науці накопичений значний досвід дослідження прецедентних феноменів, які стали предметом вивчення з погляду філософії мови (В. Постовалова, Ю. Степанов та ін.), когнітивної лінгвістики (Д. Гудков, І. Захаренко, Ю. Караулов, О. Кубрякова, О. Селіванова, О. Шмельов), етнолінгвістики (О. Березович, С. Толстой), лексичної семантики (Ю. Апресян, А. Вежбицька та ін.), структурно-семантичної лінгвістики (І. Арнольд, О. Савченко, К. Сидоренко), функційної (І. Алещанова, Ю. Гунько, К. Б. Іванова), комунікативно-прагматичної лінгвістики (О. О. Дмитрієва, О. Земська), лінгвістики тексту (Ю. Караулов, В. Красних, І. Сахарук та ін.). Вивченню специфіки прецедентних одиниць у художній літературі присвячені наукові розвідки В. Корольової, Р. Чорновол-Ткаченко, Я. Швець та ін.

Мета статті – проаналізувати трансформації прецедентних феноменів у сучасному художньому дискурсі.

Трансформовані прецедентні одиниці в мові художньої літератури є багатим емоційно-інформаційним фондом. До експресії, притаманної традиційним прецедентним феноменам, додано ще особливу експресію від експериментаторства над ними. Семантичні і структурні зміни прецедентних одиниць сприяють створенню оказіонального оригінального значення, пристосуванню прецедентів до конкретної ситуації.

Під час оновлення семантики і структури повинен зберігатися зв'язок із вихідним джерелом. Нові утворення формуються під впливом контексту, а не в процесі переосмислення традиційного прецедентного феномену. Індивідуально-авторське перетворення прецедентних одиниць зумовлене насамперед конкретною стилістичною метою чи семантично мотивоване. Зокрема, Л. Костенко для узагальнення додає в античний вислів *скринька Пандори* займенник *всі*: «*Колись же вони цезнуть, всі скрині всіх Пандор*» («Іспанка Варменсіта», с. 114); іномовно *скриня Пандори* – це джерело різних бід і нещастя. В. Шкляр наголошує на очікуванні добрих вістей та акцентує це введенням відповідного означення в прецедентну одиницю: «*Та ні цигани, ні сорока на хвості добрих чуток не приносили*» (Маруся», с. 159). Такі прийоми сприяють не тільки перетворенню усталеної прецедентної системи, а й стають поштовхом до оновлення її виражально-зображальних засобів.

Структурно-семантичні модифікації прецедентних одиниць суттєво не змінюють їхнього усталеного значення. Ці незначні формальні зміни вможливають пристосування прецедентної одиниці до конкретної мовленнєвої ситуації. Відповідно до класифікації Д. Б. Гудкова проаналізуємо різновиди трансформацій прецедентних текстів [1, с. 209].